

Archetype

Η δημόσια αρχιτεκτονική σε διωγμό

Τάσης Παπαϊωάννου - 15/10/2021

Η αρχιτεκτονική αφηγείται, ίσως με τον καλύτερο και πιο παραστατικό τρόπο, την ιδεολογική συγκρότηση μιας κοινωνίας. Και τούτο, γιατί δεν είναι μια τέχνη που απλώς θεάται, αλλά αντιθέτως, μια κατ' εξοχήν «εξυπηρετική» τέχνη, η οποία κυρίως βιώνεται. Αυτό το συλλογικό και ατομικό βίωμα εκφράζεται στον χώρο. Το κτίριο, λοιπόν, είναι ένα «δοχείο ζωής», όπως συνήθιζε να λέει ο Άρης Κωνσταντινίδης, ένα δοχείο που παίρνει κάθε φορά τη μορφή τού τρόπου ζωής αυτών που το κατοικούν.

Παρατηρώντας τις πόλεις μας, είναι σαν να παρατηρείς εμάς τους ίδιους. Πάνω στο σώμα τους αποτυπώνονται με τρόπο ανεξίτηλο οι συνήθειες, οι συμπεριφορές, οι αντιθέσεις και οι ομοιότητες, τα κυρίαρχα πρότυπα, εντέλει αυτός καθ' αυτός ο πολιτισμός μας. Κάθε πόλη φέρει πάνω της το αρχιτεκτονικό παλίμψηστο πολλών παρελθόντων, που συγκροτεί σε κάθε ιστορική συγκυρία το παρόν της.

Σήμερα, σε καιρούς δύσκολους -ίσως και σκοτεινούς-, αναρωτιέμαι ποια είναι η δική μας αρχιτεκτονική. Τι, πώς και γιατί χτίζουμε όπως χτίζουμε. Ποια, κοντολογίς, είναι η αρχιτεκτονική που προτείνει η δική μας γενιά. Μια γρήγορη ματιά στην Αθήνα, για παράδειγμα, αποκαλύπτει πως τις τελευταίες δεκαετίες απουσιάζει παντελώς η δημόσια αρχιτεκτονική. Το ιδιωτικό έχει εξαφανίσει το δημόσιο, και με δυσκολία πα διακρίνεις ανάμεσα στην παχύρρευστη αστική μάζα κάποιο νέο κτίριο να ξεχωρίζει και να εκφράζει στον χώρο τη δημόσια λειτουργία του και το συμβολικό του περιεχόμενο. Κι όσα υπάρχουν, είχαν χτιστεί σε

παλαιότερες εποχές.

Σε αρκετά από αυτά δε, γίνονται εκτεταμένες σύγχρονες επεμβάσεις (ανακατασκευές, επαναχρήσεις, προσθήκες), οι οποίες συχνά αλλοιώνουν δραματικά τη φυσιογνωμία τους, έτσι που δυσκολεύεται να αντιληφθείς την αρχική μορφή τους, αλλά και τη λειτουργία που επιτελούσαν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η επέκταση της Εθνικής Πινακοθήκης που «ντύθηκε» με κρύσταλλο, γυαλίζοντας ενοχλητικά κάτω από το δυνατό αττικό φως.

Η δημόσια περιουσία, και κατ' επέκταση η δημόσια αρχιτεκτονική, μοιάζουν απροστάτευτες μπροστά στην επέλαση του ιδιωτικού, το οποίο εποφθαλμιά ακόμη και υπαίθριους δημόσιους χώρους, πάρκα, λόφους, αρχαιολογικούς χώρους. Η αξία του «κοινού» σταδιακά υποβαθμίζεται, ξεφτίζει και στο τέλος χάνεται. Οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές, ως άλλες μπουλντόζες, γκρεμίζουν το συλλογικό, εκθεμελιώνουν το δημόσιο και, όποτε δεν μπορούν να το εξαφανίσουν, αλλοιώνουν τον χαρακτήρα του, το μπασταρδεύουν, το εκχυδαίζουν.

Και σαν να μην έφτανε αυτό, παρατηρούμε ιδιωτικούς φορείς και ιδρύματα να «οικειοποιούνται» κι όσα παρέμεναν αλώβητα μέσα στον αστικό ιστό. Το Πολιτιστικό Κέντρο του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος στεγάζει πια, στο νεότευκτο κτίριό του, την Εθνική Βιβλιοθήκη και την Εθνική Λυρική Σκηνή. Δεν ξέρω αν σε λίγα χρόνια τα νέα παιδιά θα γνωρίζουν την ύπαρξη και την υπόστασή τους ως εθνικών ιδρυμάτων, κάτω από το όνομα του μεγάλου χορηγού.

Μέχρι την Ακρόπολη σκαρφάλωσαν ανερυθρίαστα η αμετροέπεια και η ευτέλεια των καιρών, έτσι όπως την καταστήσαμε σήμερα, πασαρέλα ραπτικής, ενώ το ανεκδιήγητο kitsch της πεζοδρόμησης της Πανεπιστημίου πιστοποιεί ότι οι πολυδιαφημισμένες χορηγίες δεν αποτελούν a priori πετυχημένες και ενδεδειγμένες επεμβάσεις στον ζωντανό ιστό των πόλεων. Αντίθετα, αν παρακάμψουν τον δημόσιο έλεγχο, μπορεί να δημιουργήσουν τέρατα!

Η κενότητα και η ιδεολογική φτώχεια των ημερών μας σαρώνουν, δυστυχώς, για άλλη μια φορά τα πάντα, στο όνομα ενός επίπλαστου εκσυγχρονισμού και μιας υποτιθέμενης αναβάθμισης. Η πόλη μετατρέπεται, ολοένα και περισσότερο, σε αστική ζούγκλα, όπου υπερισχύει και επιβάλλεται μόνον ο οικονομικά εύρωστος. Εξουσιάζει με τη δύναμη του χρήματος, σ' ένα διαρκές αλισβερίσι με το κράτος και τις πολιτικές ελίτ. Έτσι γιγαντώνονται ακόμη περισσότερο οι ταξικές αντιθέσεις, τις οποίες μάταια προσπαθούν να κρύψουν οι κυβερνώντες πίσω από λαμπερά εγκαίνια, κυριλέ δεξιώσεις και ψεύτικα μεγαλεία. Την ίδια ώρα, φοβούνται και απεχθάνονται κάθε ελεύθερο πολιτισμικό χώρο, κάθε καλλιτεχνική δημιουργία που δημιουργείται «από τα κάτω», όπως πιστοποιεί το τελευταίο σφράγισμα του αυτοδιαχειριζόμενου Θεάτρου ΕΜΠΡΟΣ, στου Ψυρρή.

Ο πολιτισμός χειραγωγείται, η τέχνη ποδηγετείται, χάνοντας την προαιώνια ανατρεπτική λειτουργία της, και μετατρέπεται σε ακίνδυνο, άνευρο και ανούσιο μπιμπελό. Το ίδιο και η αρχιτεκτονική. Πίσω από τις αστραφτερές εντυπωσιακές μορφές, τα απαστράπτοντα υαλοστάσια και τα δήθεν ακριβά υλικά που μασκαρεύουν, κρύβονται συνήθως ά-σχημοι τενεκέδες.

Μια φωταγωγημένη αρχιτεκτονική του life-style, της επίδειξης και του πιο φθηνού νεοπλουτισμού ξεφυτρώνει παντού, εκφράζοντας πιστά το σύγχρονο πρόσωπο του μικροαστισμού και της αρχοντοχωριατιάς μας. Μια ιλουστρασιόν αρχιτεκτονική, που βασικό στόχο έχει να προκαλέσει και να διαφοροποιηθεί με κάθε κόστος, προκειμένου να πουλήσει στην καταναλωτική αγορά. Ένας μορφοπλαστικός αχταρμάς, δίχως νεύρο, δίχως ραχοκοκαλιά και, κυρίως, δίχως ιδεολογικό και πνευματικό περιεχόμενο.

Η κυβέρνηση, δέσμια των νεοφιλελεύθερων εμμονών της, επιθυμεί διακαώς να εξαφανίσει καθετί δημόσιο και, αν ήταν στο χέρι της, θα ξεπουλούσε και θα ιδιωτικοποιούσε τα πάντα. Μια πόλη, όμως, από την οποία απουσιάζει το δημόσιο, δεν μπορεί να θεωρείται μία δημοκρατική πόλη. Όσο μάλιστα καταστρέφουμε τα δημόσια εμβληματικά κτίρια που μας κληροδότησαν οι προηγούμενες γενιές, τόσο θα βυθιζόμαστε στην απόλυτη πολιτισμική φτώχεια, τόσο θα πνιγόμαστε στην αφόρητη ελαφρότητα του τίποτα. Δίχως τα αυθεντικά κτίρια του χτες, πώς θα πορευτούμε με ασφάλεια στο αύριο; Πάνω σε τι θα πατήσει η νέα γενιά αρχιτεκτόνων και καλλιτεχνών, για να κάνει το μετέωρο βήμα στο μέλλον;

Το άρθρο δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα των Συντακτών στις 29.06.2021

